

2006 Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:19, s.53-66

SİMAV İLÇESİNDEKİ HALI DOKUMACILARINA İLİŞKİN BİLGİLER*

Dr. Sema ÖZKAN TAĞI¹

ÖZET

Araştırma kapsamına alınan Kütahya ili Simav ilçesi el dokuması halıcılığın yaygın olarak uğraşıldığı merkezlerden biridir. İlçe, yörede halıcılığın üretim ve pazarlama merkezi durumundadır ve halıcılık özellikle kadın iş gücünü faal duruma geçirmesi ve aileye gelir kaynağı yaratması açısından önem taşımaktadır. İlçede dokumacıların durumunu ortaya koyan çalışma yapılmamış olması da dikkate alınarak bu araştırma planlanmış ve halı dokumacıların durumunun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bu araştırma çerçevesinde Simav ilçe merkezinde, 15 belde ve 17 köyde çalışılmış toplam 367 kişiye anket uygulanmıştır. Dokumacıların demografik özellikleri, çalışma şartları ve halı dokuma teknikleri, ekonomik durumları ile ilgili bilgiler elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Simav, el dokuması halıcılık, halı dokumacıları

INFORMATIONS REGARDING CARPET WEAWERS in SIMAV

ABSTRACT

Simav, a county of Kütahya Province, that was included in this research is one of the center where carpet weaving is an extensive activity. The county town has been a production and marketing center, and carpet weaving keeps its importance as it makes women labor active and creates extra income to families. To our knowledge, no research has been done pertaining to the conditions of weavers. Therefore, this research was planned and conducted to assess the current situation of the weavers.

This research was carried out interwiewing total of 367 people living in Simav county town, and 15 small towns, and 17 villages. In the research, demographic situation, working condition, weaving techniques, and economical conditions of the weavers were determined.

Key words: Simav, hand woven carpet, carpet weaver

---

¹ Ankara Üniversitesi, Ev Ekonomisi Yüksekokulu El Sanatları Bölümü, Dışkapı/Ankara, semaozkan@hotmail.com

* Bu çalışma 2003 yılında Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde hazırlanan doktora tezinin bir kısmıdır

1. GİRİŞ

Köy el sanatlarının önemli bir dalı olan halıcılık, gelenek ve göreneklerimizi yansıtan, kültürümüzü geçmişten geleceğe taşıyan bir el sanatı olmasının yanı sıra önemli bir ekonomik değere de sahiptir. Halıcılık, ailedeki her yaş grubundan bireyin ve özellikle kadınların tarım dışındaki boş zamanlarını değerlendirilmesine olanak tanınması açısından önemlidir.

2005 yılı III. dönem hane halkı iş gücü sonuçlarına göre, Türkiye'nin toplam nüfusunun 71 milyon, kadın nüfusunun ise 35 milyon olduğu görülmektedir. İşsizlik oranı Türkiye genelinde %9.2 iken, kadınların işsizlik oranı kentlerde %22.03, kırsal alanda %13.89 dur (alomaliye.com, 2005). Nüfus yapısına bakıldığında ise, Türkiye'de istihdam edilen nüfusun %33.9'u tarım sektöründe çalışmaktadır, bunların %50.9'unu aile işçileri oluşturmaktadır. Tarımdaki ücretsiz aile işçilerinin %75.3'ü kadın nüfustur (die.gov.tr, 2006).

Aile içindeki kız çocukları ve kadın bireylerin hazır işgücünü oluşturması ve tarım sektöründe bu kadar geniş bir işgücünün barındırılması, işgücü piyasasının etkinliğini sınırlandırmaktadır. Kadın iş gücünün, halı dokumacılığı gibi alanlarda aktif hale getirecek politikalarla değerlendirilmesi, ülke kalkınması açısından önem kazanmaktadır (Anonymous, 2000:16).

Araştırma kapsamına alınan Kütahya ili Simav ilçesi el dokuması halıcılığın yaygın olarak uğraşıldığı merkezlerden biridir. Ege bölgesinin iç batı Anadolu bölümünde yer alan ve Kütahya'ya 144 km uzaklıkta yer alan ilçe, doğuda Gediz ve Emet, batıda Sındırgı ve Demirci, kuzeyde Emet, güneyde de Gediz ilçeleriyle çevrilidir.

Büyük bölümü kırsal kesimde yaşayan ilçe halkı, geçimini bitkisel ve hayvansal üretimden sağlamaktadır. İlçede bazı küçük sanayi işletmeleri de bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları yün ipliği üretim tesisleri, dokumacılık, halı fabrikaları ile orman ürünleri işleyen tesisleridir. İlçe merkezi, yörede halıcılığın üretim ve pazarlama merkezi durumundadır ve özellikle kadın iş gücünü faal duruma geçirmesi ve aileye gelir kaynağı yaratması açısından önem taşımaktadır.

Bununla birlikte ilçede halıcılığın durumunu ortaya koyan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle ilçenin ekonomisinde eskiden beri önemli rol oynayan el dokuması halıcılık ve halı dokumacıların durumunun ortaya konulması amaçlanmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırma, Simav ilçe merkezinde ve ilçeye bağlı 15 belde ve 17 köyde yürütülmüştür. Bu amaçla 2001 Haziran ayı içerisinde Simav ilçesine gidilmiş İlçe Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü ve ilçedeki halıcılığın durumunu bilen kişilerle görüşülerek halıcılığın yaygın olarak uğraşıldığı köyler, bu köylerdeki tezgah ve dokumacı sayıları tespit edilmiştir. Tespit edilen köylerdeki dokumacı sayısının %10'u seçilerek soru formu uygulanacak dokumacı sayısı belirlenmiş ve bu köylere gidilerek dokumacılarla bire bir görüşülmüştür.

Araştırma kapsamına alınan belde ve köyler ile bu yerleşim yerlerindeki dokumacı sayısı çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Araştırma Kapsamına Alınan Yerleşim Birimleri ve Yerleşim Birimlerine Göre Dokumacı Sayısı

Yerleşim birimleri	Dokumacı sayısı	Yerleşim birimleri	Dokumacı sayısı
Merkez ilçe	35	Çınarlı (Köleler)(K)	2
Beyce (B)	15	Toklar (K)	3
Demirciköy (B)	15	Beciler (K)	6
Bahtılı (B)	2	Yağıllar (K)	4
Akdağ-Kımk Mah. (B)	25	Kiçir (K)	3
Akdağ-Savcılar Mah. (B)	28	Kızılcık (K)	5
Kestel (B)	23	Boğazköy (K)	6
Yemişli (B)	20	Taşlık (K)	2
Yeşildere-Eğdemir Mah. (B)	8	Yağmurlar (K)	3
Yeşildere-Darıca Mah. (B)	23	Sarıçam (K)	2
Naşa (B)	35	Ihlamur (K)	3
Çitgöl (B)	30	Aşağı Dolaylı (K)	4
Kelemyenice (B)	6	Su Döşeği (K)	2
Kuşu (B)	3	Gölköy (K)	4
Yaykın (B)	8	Küplüce (K)	6
Güney (B)	25	Kusunlar (K)	2
Efir (K)	9	Toplam	367

(B) belde- (K) köy

Çizelge 1’de görüldüğü gibi ilçe merkezi, 17 köy ve 15 belde olmak üzere toplam 33 yerleşim yerinde 367 dokumacı araştırma kapsamına alınmıştır. 2002 Mart ayında tekrar yöreye gidilerek, araştırma kapsamına alınan yerleşim yerlerindeki dokumacılara anket uygulanmıştır.

3. ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA

Bu araştırmada bölgede el dokuması halıcılığın durumu saptanarak, dokumacılarla yapılan karşılıklı görüşmelerden dokumacıların demografik özellikleri, çalışma şartları, halı dokuma teknikleri ve ekonomik durumları ilgili bilgiler elde edilmiştir.

3.1. İlçede Halıcılığın Durumu

İlçe merkezi ve köylerinde yaklaşık 3000 halı tezgahı, üç halı iplik fabrikası, iki boyahane ve çok sayıda halı yıkama atölyesi bulunmaktadır. Bu tezgahların tamamına yakını evlerde bulunmaktadır. Ancak Yağmurlar köyünde 14 tezgah 50 dokumacı, Sarıçam köyünde 10 tezgah 30 dokumacı, Küplüce köyünde ise 4 tezgah ve 17 dokumacının bulunduğu üç atölyenin olduğu saptanmıştır. Bu tip atölyelere yöredeki halk arasında “şirket” adı verilmektedir. İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerdeki halı firmalarının açmış oldukları bu atölyelerin başında o köylerden halıcılığı iyi bilen kişiler sorumlu olarak bulunmaktadır. Bu kişiler firma ile dokumacılar arasındaki koordinasyonu sağlamaktadır.

Evlerdeki tezgahlarda gerçekleştirilen halı üretimi tüccarların o bölgeden görevlendirdiği sorumlu kişiler aracılığıyla yürütülmektedir. Yörede “şube” adı verilen aracı kişiler dokumacılarla malzeme temininden, halıların dokunması sırasında denetlenmesinden, bitmiş

halıların alınıp dokuyucuların ücretlerinin ödenmesinden sorumlu olmaktadır. Bu araçlar tüccar veya firmadan, dokunan halı başına belirli bir komisyon olarak çalışmaktadırlar.

İlçede halıcılıkla uğraşanlar şimdiye kadar herhangi bir birlik kurma yoluna gitmemişlerdir. Diğer yandan alt yapının (tezgah ve dokumacı sayısının) yeterli olması, ilçede iplik fabrikasının bulunması ve iş gücünün ucuz olması sebebiyle Simav eskiden beri fason üretim için en uygun bölge olma özelliğini korumuştur.

3.2. Dokumacılara İlişkin Bilgiler Dokumacıların Demografik Özellikleri

Araştırma kapsamına alınan dokumacıların yaş, medeni durum ve öğrenim durumuna ilişkin bilgilerin dağılımı çizelge 2’de gösterilmiştir.

Çizelge 2. Dokumacıların Yaş, Medeni Durum Ve Öğrenim Durumları

Yaş	Sayı	%	Medeni Durum	Sayı	%	Öğrenim Durumu	Sayı	%
13-18	50	13.62	Bekar	65	17.71	Okuryazar değil	24	6.54
19-24	73	19.89	Nişanlı	17	4.63	Okuryazar	11	3.00
25-30	71	19.35	Evli	278	75.75	İlkokul	303	82.56
31-36	64	17.44	Dul	7	1.91	Ortaokul	22	5.99
37-42	57	15.53	-	-	-	Lise	7	1.91
43-48	35	9.53	-	-	-	-	-	-
49-54	11	3.00	-	-	-	-	-	-
55-60	6	1.64	-	-	-	-	-	-

Yörede el dokuması halıcılığın malzeme temini, çözgü hazırlanması, tezgaha aktarılması ve pazarlanması gibi tüm aşamalarında ağırlıklı olarak erkekler görev almaktaysa da dokuma işlemiyle uğraşanların hepsini kadınlar oluşturmaktadır. Çizelge 2’de görüldüğü gibi dokumacıların %19.89’unun 19-24 yaş, % 19.35’inin 25-30 yaş arası, %1.64’ünün ise 55-60 yaş grubu arasında olduğu belirlenmiştir. Dokumacıların medeni durumlarına bakıldığında ise %75.75’inin evli, %17.71’inin bekar, %4.63’ünün nişanlı ve %1.91’inin dul olduğu görülmektedir. Öğrenim durumlarına bakıldığında ise %82.56 gibi önemli bir çoğunluğunun ilkökul, %5.99’unun ortaokul, %1.91’inin lise mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca dokumacıların %3’ünün okuryazar, %6.54’ünün okuryazar olmadığı anlaşılmaktadır. Buradan Simav ilçesindeki halı dokumacılarının büyük çoğunluğunun ilkökul mezunu olduğu görülmektedir.

Kayseri (Altınbaş ve Yazıcıoğlu, 1987:15), Antalya, Isparta (Kalınkara vd, 1995:308), Niğde (Ölmez, 1999:157), Taşpınar (Gülçubuk ve Ölmez, 2000:17), Milas (Etikan, 2002:87) ve Ereğli (Başaran, 2004:118) gibi ülkemizin önemli halı merkezlerinde yapılan araştırmalarda yaş ortalamalarına ilişkin sonuçların bu araştırmanın bulgularına yakınlık gösterdiği dikkati çekmektedir. Bu sonuçlar, ülkemizde halıcılığın çoğunluğu gençler olmak üzere 12–65 yaş arası kadın nüfus tarafından yürütülebilen bir uğraş olduğunu göstermektedir.

Dokumacıların medeni durumuna ilişkin sonuçlar Niğde ilinde yapılan çalışmanın dışında birbirine benzerlik göstermektedir. Niğde ilinde ise tüm bu araştırma sonuçlarının tersine

dokumacıların %45.71 gibi yüksek bir oranının bekar, % 42.29'unun evli, %8.29'unun nişanlı ve %3.71'inin ise dul olduğu tespit edilmiştir (Ölmez, 1999:159).

Simav ilçesinde el dokuması halıcılıkla uğraşan dokumacıardan ilkökul mezunu olanların oranı diğer yörelerdeki halı dokumacılarıyla kıyaslandığında Isparta, Antalya (Kalinkara vd, 1995:308) ve Milas (Etikan, 2002:88) için bildirilen oranlara yakın olduğu görülmektedir. Diğer yandan Simav için saptanan oranın Kayseri ili (Altınbaş ve Yazıcıoğlu, 1987:13) ve Taşpınar kasabasında (Gülçubuk ve Ölmez, 2000:18) saptanan oranlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında dokumacıların büyük bir kısmının ilköğretime devam ettikleri halde, ortaokul ve lise öğrenimine devam edenlerin oranının çok az, yükseköğretime devam edenlerin oranının ise yok denilebilecek kadar az olduğu görülmektedir.

-Dokumacıların halı dokumaya başlama yaşı, kaç yıldır ve günde kaç saat halı dokuduklarına ilişkin bulgular çizelge 3'de verilmiştir.

Çizelge 3. Dokumacıların Halı Dokumaya Başlama Yaşı, Kaç Yıldır Ve Günde Kaç Saat Halı Dokudukları

Halı dokumaya başlama yaşı	Sayı	%	Halı dokunan yıl			Günde halı dokumaya ayrılan süre		
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
7-9	26	7.08	1-8	124	33.79	5 saat	4	1.09
10-12	37	10.08	9-16	82	22.07	6 saat	14	3.81
13-15	124	33.79	17-24	84	22.89	7 saat	16	4.36
16-18	98	26.71	25-32	53	14.44	8 saat	46	12.53
19-21	45	12.26	33-40	22	6.0	9 saat	72	19.62
22-24	23	6.27	41-48	2	0.54	10 saat	112	30.52
25-27	5	1.36	-	-	-	11 saat	69	18.80
28-30	9	2.45	-	-	-	12 saat	26	7.08
-	-	-	-	-	-	13 saat	8	2.19

Dokumacıların %33.79'unun halı dokumaya 13-15 yaş arasında, genellikle ilkökoldan mezun olduktan sonra, %26.71'inin halı dokumaya 16-18 yaş arasında başladığı, %2.45 gibi düşük bir oranın ise 28-30 yaş arasında dokumaya başladıkları görülmektedir. Farklı yörelerde elde edilen sonuçlara göre halı dokumaya başlama yaşının diğer halıcılık merkezlerindekiyle benzerlik gösterdiği ve bunun 11-18 yaş arasında olduğu görülmektedir. Dokumacıların %33.79'unun 1 ile 8 yıl, %22.07'sinin 9 ile 16 yıl, %22.89'unun ise 17 ile 24 yıl arasında değişen sürelerde halı dokuduğu belirlenmiştir. Dokumacıların %30.52 gibi büyük bir oranının günde 10 saat halı dokurken, %1.09'unun ise günde 5 saat halı dokudukları belirlenmiştir. Araştırma kapsamına alınan köylerden sadece üç tanesinin (Beciler, Kızılcık ve Yağlılar) dışındaki köylerde ise dokumacıların (evlerinde dokuyanlar için) yemek ve çocuk bakımı gibi bazı zorunlu işler dışında gün boyunca halı dokumaktan başka bir iş yapmaya zaman ayıramadıkları gözlenmiştir. Dokumacıların büyük bir

çoğunluğu halı dokuma işine hiç ara vermeden haftanın her günü devam etmektedirler. Bazı köylerde tezgahdaki halı yarıya gelince bir gün ara verilmektedir. Tezgahdaki halı bittikten sonra yeni bir halı dokunmaya başlanılmasına kadar iki halı arasında 3 ile 5 gün ara verildiği ve bu süre içinde çamaşır yıkama, ekmek yapma gibi ev işlerinin tamamladıkları belirlenmiştir.

-Dokumacıların halı dokuma nedenleri, en çok hangi mevsimde halı dokudukları ve halı dokuma dışındaki uğraşları gibi bilgiler çizelge 4’de verilmiştir.

Çizelge 4. Dokumacıların Halı Dokuma İşini Tercih Etme Nedenleri, En Çok Halı Dokudukları Mevsim ve Halı Dokuma Dışındaki Uğraşları

Halı dokuma işini tercih etme nedenleri	Sayı	%
Gelir elde etmek	296	80.65
Kendi ihtiyacını karşılamak	3	0.82
Gelir elde etmek+çeyiz olarak kullanmak	43	11.72
Gelir elde etmek+kendi ihtiyacını karşılamak	9	2.45
Gelir elde etmek+boş zaman değerlendirmek	4	1.09
Gelir elde etmek+boş zaman değerlendirmek +kendi ihtiyacını karşılamak	12	3.27
En çok halı dokunan mevsim		
Yaz	21	5.72
Kış	130	35.43
İlkbahar-yaz	13	3.54
İlkbahar-kış	19	5.17
Sonbahar-kış	17	4.63
İlkbahar-sonbahar-kış	11	3.00
Tüm mevsimler	156	42.51
Halı dokuma dışındaki uğraşları		
Ev işleri	8	2.18
El işleri	3	0.82
Tarımsal faaliyet	5	1.36
El işleri+tarımsal faaliyet	7	1.91
El işleri+ev işleri	69	18.80
Ev işleri+tarımsal faaliyet	56	15.26
Ev işleri+el işleri+tarımsal faaliyet	219	59.67

Çizelge 4’de görüldüğü gibi dokumacıların %80.65 gibi büyük bir çoğunluğu sadece gelir elde etmek için halı dokumakta, %11.72’ isı gelir etmenin yanında kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve çeyiz olarak da birkaç halı dokumakta, dokumacıların yalnız % 0.82’isi sadece kullanmak amacıyla halı dokumaktadır. Dokumacıların %42.51’i tüm mevsimlerde, %35.43’ü kış aylarında daha fazla halı dokuduklarını ifade etmektedirler. Yöre kadınlarının %59.67’si dokumadan arta kalan zamanlarında ev işleri, el işleri ve tarımsal

faaliyetleri birlikte yürütmektedirler. Dokumacıların %18.80'inin el işleri ve ev işlerini birlikte, %15.26'sinin el işleri ve tarımsal faaliyetleri birlikte yürüttükleri görülmektedir.

Halı dokumacılığının Simav ilçesinde de diğer birçok yörede olduğu gibi, tarım işlerinden arta kalan boş zamanları değerlendirilmek amacıyla sadece kış aylarında uğraşılan bir faaliyet olmayıp yıl boyunca gelir getiren bir uğraş olduğu görülmektedir. Bu araştırmada ve değişik yörelerde yapılan araştırmalarda dokumacıların büyük oranının tüm mevsimlerde halı dokumaya devam ettikleri görülmektedir.

Dokumacılarla yapılan görüşmelerde, sürekli halı dokumalarına rağmen neden kendi kullanımları için ya da çeyiz olarak kendilerine halı dokumadıkları sorulduğunda malzemenin pahalı olması sebebiyle kendilerine dokuyamadıklarını ifade etmişlerdir. Az oranda da olsa kendi kullanımı için ve çeyiz olarak halı dokuyanların daha çok hayvancılıkla uğraşılan köylerde bulunduğu ve ipliklerini kendilerinin hazırladıkları (eğirdikleri ve boyadıkları) saptanmıştır.

Halı dokuma işini tercih etme nedenleri elde edilen sonuçlara benzer şekilde, Kayseri ilindeki dokumacıların %99.19 (Altınbaş ve Yazıcıoğlu, 1987:38), Niğde ilindeki dokumacıların %80 (Ölmez, 1999:163), Taşpınar'daki dokumacıların %79.01 (Gülçubuk ve Ölmez, 2000:23) gibi büyük bir oranının gelir elde etmek için halı dokudukları görülmektedir. Tüm bu sonuçlara bakıldığında, halı dokumanın boş zamanlarda uğraşılan bir faaliyet değil, gelir getiren bir iş olarak algılandığı anlaşılmaktadır.

Kayseri ilindeki dokumacıların %72.98'inin (Altınbaş ve Yazıcıoğlu, 1987:30), Isparta ve Antalya illerindeki dokumacıların %61.3'ünün (Kalınkara vd, 1985:308), Niğde ilindeki dokumacıların yine %81.43 gibi büyük bir çoğunluğunun (Ölmez, 1999:163), Milas ilçesindeki dokumacıların %78.3'ünün (Etikan, 2002:91), Ereğli ilçesinde ise dokumacıların %52.9'unun (Başaran, 2004:128) tüm mevsimlerde halı dokumaya devam ettikleri görülmektedir. Bunun yanında, Kayseri ilindeki dokumacıların %40.73'ünün (Altınbaş ve Yazıcıoğlu, 1987:30), Isparta ve Antalya illerindeki dokumacıların %38.7'sinin (Kalınkara vd, 1995:308), Niğde ilindeki dokumacıların %17.14'ünün (Ölmez, 1999:163), Muğla ilinde ise dokumacıların %21.7'sinin tarımsal uğraşlar dışında kalan zamanlarda yani kış aylarında bu uğraşa daha fazla zaman ayırdıkları (Etikan, 2002:91) bildirilmektedir.

Çalışma şartları ve halı dokumaya ilişkin bilgiler Dokumacıların halıyı kimin adına dokuduklarına ilişkin bilgiler çizelge 5'de verilmektedir.

Çizelge 5. Dokumacıların Halıyı Kimin Adına Dokudukları

Dokumacıların halıyı kimin adına dokuduğu	Sayı	%
Kendi adına dokuyanlar	3	0.82
Bazen kendi adına bazen tüccar için dokuyanlar	7	1.91
Tüccara dokuyanlar	357	97.28
Toplam	367	100.00

Dokumacıların %97.28 gibi büyük bir çoğunluğu tüccar için halı dokumaktadır. Kendi adına ve bazen de tüccar adına halı dokuyan dokumacıların hepsi Sındırgı'yla komşu olan

Beciler ve Yağlılar köylerindedir. Bu dokumacıların halılarını Sındırğı'da cumartesi günleri kurulan halı pazarında sattıkları tespit edilmiştir.

Bu araştırmada elde edilen sonuçlara benzer şekilde Kayseri ilindeki dokumacıların çoğunluğunun (%71.77) tüccar hesabına geriye kalan dokumacıların ise kendi hesabına halı dokudukları (Altınbaş ve Yazıcıoğlu, 1987:22), yine Isparta ve Antalya illerindeki dokumacıların yine büyük bir kısmının (%58.9) tüccar hesabına halı dokudukları bildirilmektedir (Kalınkara vd, 1995:308).

Etikan (2002:90), tüm bu araştırma sonuçlarından farklı olarak, Muğla ilindeki dokumacıların %79.16'sının halıyı kendi adlarına dokuduklarını, dokumacıların sadece %15.5 gibi küçük bir oranının tüccar için halı dokuduklarını bildirmektedir.

-Dokumacıların halı dokudukları mekanlara yönelik bilgiler ise çizelge 6'da verilmektedir.

Çizelge 6. Dokumacıların Halı Dokudukları Mekan

Halı dokudukları mekan	Sayı	%
Kendi evi	162	44.14
Komşu ya da akraba evi	92	25.07
Bazen kendi evi bazen komşu ve akraba evi	69	18.80
Atölye	18	4.91
Boş bir mekanda (dükkan vs)	26	7.08
Toplam	367	100.00

Çizelge 6'da görüldüğü gibi dokumacıların büyük bir çoğunluğunun (%44.14) halı dokuma işini evlerinde sürdürdüğü ve ilçede atölye sisteminin yaygın olmadığı görülmektedir, araştırma kapsamına alınan köylerden sadece ikisinde (Yağmurlar ve Sarıçam) tüccara ait birer atölye olduğu saptanmıştır.

İlçede, bir halıyı dokumacılarından birinin evinde diğerini bir diğer dokumacıların evinde dokuma sistemine "değişik" adı verilmektedir. Dokumacılar bir halının dokunması bittikten sonra aralarında anlaşarak diğer halının dokunmasına başka bir arkadaşlarının evinde başlamaktadırlar.

Simav ilçesinde olduğu gibi diğer yörelerde de el dokuması halıcılığın dokumacıların çoğunluğunun kendi evlerinde yürüttükleri bir faaliyet olduğu görülmektedir. Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987:33) Kayseri ilinde halı dokumacılarının çoğunun (%84.27), Gülçubuk ve Ölmez (2000:23) Taşpınar kasabesindeki dokumacıların tamamının, Etikan (2002:93) Muğla ilinde dokumacıların %89.9'unun halı dokuma işini evlerinde yaptıklarını belirtmektedirler. Kendi evinde halı dokuyanların oranının yüksek olmasının temel nedeni dokumacıların halı dokuma işi yanında ev işleri ve çocuklarının bakımını da yürütmek istemeleridir.

Bu şekilde el dokuması halıcılığın evlerde sürdürüldüğü yöreler yanında farklı olarak atölye sisteminin yaygın olduğu yerlerde vardır. Örneğin Ölmez (1999:165), Niğde ilinde dokumacıların %68.58'inin birlik atölyelerinde birlik adına halı dokuduklarını bildirmektedir.

-Dokumacıların tezgah temin etme şekilleri ise çizelge 7’de verilmiştir.

Çizelge 7. Dokumacıların Tezgah Temin Etme Şekli

Tezgah temin etme şekli	Sayı	%
Aile büyüklerinden kalma	29	7.90
Kendi yaptırmış	116	31.61
Tüccarın tezgahı	130	35.42
Tezgahı yok	92	25.07
Toplam	367	100.00

Dokumacıların %35.42’sinin tezgahlarını tüccarlardan temin ettikleri %31.61’sinin tezgahlarını kendilerinin yaptırdıkları, %25.07’sinin ise kendine ait tezgahı olmayıp komşularının, akrabalarının evinde veya atölyelerde halı dokudukları görülmektedir.

-Dokumacıların çözgü çözmeyi bilip bilmedikleri sorulmuş ve verdikleri cevaplar çizelge 8’de verilmiştir.

Çizelge 8. Dokumacıların Çözgü Çözmeyi Bilme Durumu

Çözgü çözmeyi bilme durumu	Sayı	%
Çözgü çözmeyi biliyor	99	26.98
Çözgü çözmeyi bilmiyor	268	73.02
Toplam	367	100.00

Görüldüğü gibi yörede dokumacıların %73.02’sinin çözgü çözmeyi bilmediği %26.98’inin ise bildiği tespit edilmiştir. Yörede çözgünün çözülüp, tezgaha aktarılması işlemi köylerde tüccarları temsil eden ve “aracı” adı verilen kişilerce yapılmaktadır. Çözgü çözmeyi bilen dokumacıların kendilerine kullanım amacıyla ya da çeyiz olarak halı dokumadıkları sürece çözgü çözmeleri gerekmemektedir.

Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987:16), bu araştırma sonuçlarına benzer şekilde halıcılığın tüccarlar tarafından yönlendirildiği Kayseri ilindeki halı dokumacılarının çoğunluğunun (%92.74) çözgü çözmeyi bilmediklerini belirtmektedirler. Simav’da tüccarlar dokumacılara çözgüyü hazır olarak verdiği için dokumacıların çözgü çözmeyi öğrenmelerine gerek kalmamaktadır.

Bu araştırma sonuçlarından farklı olarak Ölmez (1999:166) Niğde ilinde bulunan dokumacılarından %66.57 gibi büyük bir çoğunluğunun çözgü çözmeyi bildiğini ve bunların çoğunun halı dokumayı kursta öğrenenler olduğunu bildirmektedir. Etikan (2002:94) yine bu sonuca benzer şekilde Muğla ilindeki dokumacılarından %96.0’sinin çözgü çözmeyi bildiğini ve dokumacıların %94.7’sinin çözgülerini kendilerinin hazırladıklarını tespit etmiştir. Başaran (2004:140) ise yine benzer şekilde Ereğli ilçesinde dokumacıların %79.1 gibi büyük bir oranının çözgüyü kendilerinin hazırladığını, çözgü çözmeyi bilmeyenlerin genellikle genç dokumacılar olduğunu ve az sayıda sipariş üzerine halı dokuyanların ise çözgüyü hazır olarak tüccardan temin ettiklerini bildirmektedir.

Simav ilçe merkezi ve köylerinde tüccarlar, çözgünün yanında halı için gerekli olan tüm malzemeyi (atki ve ilmelik iplik, desen) dokumacıya temin etmektedirler. Tüccarlar tamamlanan halıyı dokumacıların evlerinden teslim almakta ve tüm son işlemleri kendileri

yapmaktadırlar Dokumacıların halıyı tezgahdan kesip çıkarttıktan sonra kuru süpürme dışında hiçbir son işlem uygulamadıkları tespit edilmiştir.

-Dokumacılara, günde kaç sıra halı dokudukları (120 tel üzerinden) sorulmuş ve alınan cevaplar sıra yanında düğüm olarak karşılıklarıyla birlikte çizelge 9'da verilmiştir.

Çizelge 9. Bir Günde Kaç Sıra Halı Dokunduğu ve Düğüm Olarak Karşılığı

Bir günde kaç sıra halı dokunduğu	Sayı	%	Düğüm olarak karşılığı
16-33 sıra	9	2.45	1000-2000
34-51 sıra	14	3.82	2001-3000
52-69 sıra	36	9.81	3001-4000
70-87 sıra	65	17.71	4001-5000
88-105 sıra	76	20.71	5001-6000
106-123 sıra	109	29.70	6001-7000
124-141 sıra	45	12.26	7001-8000
142-159 sıra	13	3.54	8000>

Dokumacılara günde kaç sıra dokuduklarını sorarken 120 çözgü tellik bir halının esas alınmasının sebebi yörede 120 telin 'bir ustalık' olarak adlandırılması ve halının büyüklüğünün 2 ustalık, 2.5 ustalık gibi terimlerle ifade edilmesinden dolayıdır. Ücret sistemi de sıra üzerinden hesaplandığı için dokumacılarda günde ne kadar halı dokuduklarını sıra üzerinden ifade etmektedirler. Yörede sıraya 'sıyırdım' denilmektedir.

Görüldüğü gibi dokumacıların %29.70'i günde 106 ile 123 sıra (6360-7380 düğüm) arası, %20.71'i 88 ile 105 sıra (5280-6300 düğüm) arası, %17.71'i 70 ile 87 sıra (4200-5220) arası halı dokumaktadır.

Ölmez (1999:169), Niğde ilindeki dokumacıların %51.71'inin günde 2001-3000 düğüm atarken, %24.86'sının günde 1000-2000 civarında ve %21.14'ünün ise 3001-4000 arasında düğüm atabildiklerini saptamıştır. Ayrıca evlerde halı dokuyanlar içinde 4000 düğümün üzerine çıkanlar olduğu halde atölyelerdeki dokumacılar arasında bu kadar çok düğüm atabilen olmadığını bildirmektedir.

Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987:20), Simav ilçesinde yapılan bu araştırmada elde edilen sonuçlardan farklı olarak Kayseri ilindeki yün halı dokumacıları üzerinde yaptıkları çalışmada dokumacıların saatte 1000-1875 kadar, ortalama 1225.27 düğüm atabildiklerini ve ayrıca evde halı dokuyanların atölyede halı dokuyanlardan daha fazla düğüm atabildiklerini bildirmektedirler.

Dokumacıların ekonomik durumlarına ilişkin bilgiler Dokumacı ailelerin ana geçim kaynağı çizelge 10'da verilmiştir.

Çizelge 10'da görüldüğü gibi dokumacıların %50.68'inin ana geçim kaynağı tarım olup bunu %22.34 ile serbest meslek grubu takip etmektedir. Dokumacıların %6.27'sinin halı dokumacılığı dışında başka hiçbir gelir kaynağı olmadığı tespit edilmiştir.

Çizelge 10. Dokumacıların Ailelerinin Ana Geçim Kaynağı

Ana geçim kaynağı	Sayı	%
Tarım	186	50.68
Orman	28	7.63
Ücretli (memur, işçi)	48	13.08
Serbest	82	22.34
Halı dokumacılığı	23	6.27
Toplam	367	100.00

-Dokumacıların herhangi bir sosyal güvenceleri olup olmadığı çizelge 11’de verilmiştir.

Çizelge 11. Dokumacıların Sosyal Güvence Durumu

Sosyal güvence durumu	Sayı	%
Bağkur	34	9.26
SSK	27	7.36
Emekli Sandığı	21	5.72
Sosyal güvencesi yok	285	77.66
Toplam	367	100.00

Görüldüğü gibi dokumacıların %77.66’sının hiçbir sosyal güvencesi yoktur. Yörede halı dokuma işinden dolayı, herhangi bir sosyal güvenceye sahip olan dokumacıya rastlanılmamaktadır. Herhangi bir sosyal güvenceye sahip dokumacıların bunlara eşleri ya da babalarından dolayı sahip olabildikleri belirlenmiştir.

Yine bu araştırma sonuçlarına benzer şekilde Başaran (2004:158) Konya Ereğli ilçesindeki, Ölmez (1999:178) Niğde ilindeki, Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987:27) Kayseri ilindeki dokumacıların büyük bir çoğunluğunun hiçbir sosyal güvencesinin olmadığını sosyal güvencesi olan küçük bir kesimin ise buna yine eşler ya da babalarından dolayı sahip olduklarını belirtmektedirler.

Halı dokuma ücretleri köyden köye, tüccardan tüccara fark ettiği gibi halının dm²deki düğüm sayısına, ilmelerin kesilip kesilmediğine göre de değişmektedir. Dokumacıların %39.84’ü bir sıra halı dokuma ücreti olarak 0.02- 0.03 YTL (20 bin ile 30 bin TL) arası para aldığı görülmektedir. Dokumacıların %3.02’si ise yörede en yüksek dokuma ücreti olan 0.07 YTL (71 bin ile 80 bin TL) arası ücret almaktadırlar.

Yörede (bir ustalık-120 tel-60 düğüm) bir sıra halı dokuma karşılığı kazanılan ücret çizelge 12’de verilmiştir. *Mart 2002 fiyatlarıyla, 1\$ = 1.385 YTL (1.385.000 TL)

Çizelge 12. Yörede Sıra Başına Kazanılan Ücret

Bir sıra halı dokuma ücreti (1 sıra, 120 tel, 60 düğüm)	Sayı	%
20 bin-30 bin TL	145	39.84
31 bin-40 bin TL	127	34.89
41 bin-50 bin TL	68	18.68
51 bin-60 bin TL	7	1.92
61 bin-71 bin TL	6	1.65
71 bin-80 bin TL	11	3.02
Toplam	364	100.00

Örneğin, eninde 300 düğüm olan (5 ustalık), toplam 1050 sıra olan ince sınıf bir halı dokuyan 4 dokumacı halıyı bitirdiklerinde (yaklaşık 13-14 günde) toplam 130 YTL (130 milyon TL) yani kişi başına sadece 32.00 YTL (32 milyon TL) kazanmaktadırlar. Yani günde ortalama 10 saat çalışan bir halı dokumacısının aylık kazancı 60 YTL= 40\$ civarında (60 milyon TL) civarındadır. Dokumacıların hepsinin düşük ücretlerden şikayetçi olduğu ilçede, bu rakam bize halıcılıktan elde edilen gelirin, ailenin geçimi için tek başına yeterli olamayacağını ancak bir ek gelir olabildiğini göstermektedir.

Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987:39), Kayseri ilinde 1981 yılında yapmış oldukları anket çalışmasında halı dokuma ücretlerini doğrudan sorarak belirleyemedikleri için kendileri hesaplayarak bulmaya çalışmışlardır. Buna göre, 1000 düğümüne ödenen ücretin halının dm²indeki düğüm sayısına göre değişmekle birlikte 25 TL civarında olduğunu bu hesaplamaya göre, bir dokumacının ayda 20 gün çalıştığı varsayımıyla ayda 4900 TL gelir elde edebileceğini belirtmişlerdir. Bir kelle halıyı 3 halı dokumacısının ortalama olarak bir ayda bitirebileceklerini ve bu halının ortalama işçilik ücretinin 45 bin TL olduğunu, bu durumda bir halı dokumacısının aylık gelirinin 15 bin TL olduğunu belirtmektedirler. 1980 yılında 1 \$'ın 70 TL' sına eşit olduğu göz önünde bulundurulursa bir halı dokumacısının kazancının yaklaşık 200\$ civarında olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca yaptıkları anket çalışmasında yöredeki dokumacıların %27.02'sinin asıl geçim kaynağının halıcılık olduğunu ve dokumacıların %93.95'inin halıcılıktan elde ettikleri kazançtan hoşnut olduklarını da tespit etmişlerdir.

Bu sonuçlardan, Simav ilçesindeki dokumacıların halı dokuyarak elde ettikleri gelirin Kayseri ilindeki dokumacıların geliriyle kıyaslandığında, halı dokuma işinden Simav ilçesindeki dokumacıların elde ettikleri gelirin, Kayseri ilindeki dokumacıların gelirlerinden yaklaşık 3 kat daha az olduğunu ve bu nedenle ilçede halı dokuyarak elde edilen kazancı sadece ek gelir olarak nitelendirildiği görülmektedir.

Öztürk (1987:320) ise 1985 yılında Demirci ve Gördes'te yine 60 düğümlük bir sıraya "sıyrdım" ve 60 sıyrdıma bir yövmiye adı verildiğini, 1985 yılı itibarıyla bir yövmiyenin 300-350 lira (1\$=420) TL olduğunu bildirmektedir. Ayrıca bazı halı tüccarlarının yılda beş yüz bin TL üzerinde hediye dağıttıklarını, örneğin bir evde üç dokumacı varsa 15m. basma gönderildiğini, Ege bölgesinde halıyı kadınların dokuyup parasını erkeklerin aldığını, ancak gönderilen hediyelerin kadına kaldığını belirtmektedir.

Simav ilçesinde yapılan görüşmelerde Öztürk'ün belirttiğine benzer şekilde kazanılan parayı evlilerin eşlerine, genç kızların ise babalarına verdikleri tespit edilmiştir. Dokumacıların kazandıkları parayı kendilerinin ve çocuklarının ihtiyaçları için

kullanabildikleri tek dönem, ilçede her yıl 4 Temmuz günü kurulan ve üç hafta devam eden panayırdır. Yazın tarımla uğraşan dokumacılar dahil, her dokumacının işlerden fırsat buldukça “panayır halısı” olarak adlandırdıkları bir ya da iki halı dokudukları ve bunun karşılığında kazandıkları parayı eş ya da babalarına vermeden, panayır süresince kendi ihtiyaçları için kullanabildikleri belirlenmiştir.

Dokumacılara paralarını ne zaman aldıkları sorulduğunda, büyük bir kısmı parayı halı bittikten sonra bir hafta içinde aldıklarını, bir kısmı ise tüccarın parayı geç verdiğini ifade etmişlerdir. Tüccarların, dokumacılara özel günlerde fazladan ödeme yapıp yapmadıkları sorulduğunda ise dokumacılar tüccarların bir iki yıl öncesine kadar hediye olarak ramazan bayramında 2 m. basma kumaş verdiklerini fakat artık onunda verilmediğini bildirmişlerdir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

İlçede halıcılık, eskiye oranla azalmakla birlikte günümüzde halen önemli bir ticari faaliyet olma özelliğini korumaktadır. Bölge halen halı üreticileri için cazip bir merkez olma özelliğindedir.

Yöredeki dokumacıların hemen hemen tamamı tüccar için evlerinde halı dokumaktadır. Dokumacıların büyük çoğunluğunun 19-36 yaş arası gençlerden oluştuğu, yine büyük çoğunluğunun evli ve ilkökul mezunu olduğu görülmektedir. Dokumacıların çoğu zaman yaz-kış ara vermeden tüm mevsimlerde ve günde sadece 1 ya da 2 kez ara vererek 5-9 saat çalıştıkları tespit edilmiştir. Dokumacıların hepsinin düşük ücretlerden şikayetçi olduğu ilçede, halı dokuma işinden dolayı sosyal güvenceye sahip olan dokumacı bulunmamaktadır.

Halıcılık, tesis sermayesi ve özel mekan gerektirmemesi, öğrenmenin kolay olması ve her yaştan kadın nüfusun iş gücünün aktif hale getirilebilmesi ve ailelere ek gelir getirmesi açısından kalkınma projelerinde önerilen bir alan olsa da sürekli kapalı mekanda çalışmayı gerektirmesi, başkası adına halı dokuyanlarda zamana bağlı olarak çalışılması ve elde edilen gelirin düşük olması, dokumacılar tarafından sıkıcı ve yorucu bir faaliyet olarak nitelendirilmesine sebep olmaktadır. Halı dokumacılığının mümkün olduğu kadar daha sağlıklı ortamlarda yapılması ve dokumacıların bir birlik kurmasının sağlanması gerekmektedir.

Teşekkür

Tez danışmanım sayın Prof. Dr. Mustafa Arlı'ya ve çalışmalarımnda yardımcı olan tüm Simav'lı halı dokumacılarına teşekkürlerimi sunarım.

KAYNAKLAR

- Altunbaş, E. T. ve Yazıcıoğlu, Y. (1987). *Kayseri İli El Dokusu Halı Dokuyucuları Ve Çalışma Şartları Üzerinde Bir Araştırma*. Ankara Üniversitesi Yayınları: 1002, Bilimsel Araştırma ve İncelemeler:544, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Anonymous (2000). *Uzun Vadeli Strateji Ve VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*. DPT, Ankara.
- Başaran, F. (2004). Konya İli Ereğli İlçesinde El Dokuması Halıcılık Ve Üretilen Halıların Bazı Özellikleri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Etikan, S. (2002). Muğla İlinde El Dokuması Halıcılık Ve Üretilen Halıların Bazı Teknolojik Özellikleri Üzerinde Bir Araştırma. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Gülçubuk, B. ve Ölmez, F. (2000). El Dokusu Halıcılık ve Kilimcilik Faaliyetlerinin Kadın İstihdamına, Boş Zamanların Değerlendirilmesine ve Kırsal Kalkınmaya Katkıları (Aksaray ili- Taşpınar kasabası ve Afyon ili- Bayat ilçesi örneği), Ankara Üniversitesi Araştırma Fonu Proje Kodu: 98-11-06-001, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Kalınkara, V., Ilgaz, F., Erdoğan, Z. (1995). “Çalışma Ekipmanlarının Halı Dokuyucularının Sağlık ve İş Verimliliğine Etkileri”. *V. Ergonomi Kongresi*. Milli Prodüktive Merkezi Yayınları: 570, 305-311; İstanbul.
- Ölmez, F. (1999). Niğde İlinde El Dokusu Halıcılık Ve Üretilen Halıların Bazı Teknolojik Özellikleri Üzerinde Bir Araştırma. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Öztürk, İ. (1987). “Ege Bölgesi Halıcılığının Demirci Ve Gördes Örneğinde Halkbilimsel Açından İncelenmesi”. *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 87, Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 24, Ankara.
- (die.gov.tr/TURKISH/SONIST/ISGUCU/o60404ie.htm, 15.02.2006)
- (alomaliye.com/kasim_05/hanehalki_ismucu_agustos_05.htm, 18.03.2006)